

I. FELSEFEYE GİRİŞ

FELSEFENİN ANLAMI

Bugünkü bildiğimiz anlamda, felsefeyi ilk olarak ortaya koyanın eski Yunanlılar olduğu kabul edilir. Böyle bir felsefe, Klasik Çağ ya da Antik Çağ adı verilen, yalnız Yunan ve Roma kültürlerini içine alan M.Ö. 8. yüzyılda başlayıp M.S. 5. yüzyılda sona eren bir tarih aralığının ürünüdür. Bundan dolayı bu dönemdeki felsefeye Antik Felsefe de denir.

Antik çağdan önce de felsefeye benzer şeyler bulunuyordu. O toplumların (Yunan öncesi) bir takım dini tasarımları- mythosları, efsaneleri-, diğer taraftan da bir takım bilgileri vardır. Bu mythoslar, bilinçsiz olarak çalışan kolektif hayal gücünden doğmadırlar. Bunlar gelenekle kuşaktan kuşağa geçerler. Bu bilgilerin köklerinin Tanrı'da olduğuna inanılır, onun için bunlara olduğu gibi inanılır. Diğer bilgiler ise tek tek kişilerin ya da kuşakların görgülerinden, pratik amaçlar bakımından doğa üzerinde düşünmelerinden kaynaklanmaktadır.

Mythoslarda: "Bu evren nereden gelip, nereye gidiyor?", "Bu dünyada insanın yeri ve yazgısı nedir?" sorularına bir cevap vardır. Bu cevaplar da oldukları gibi benimsenirler, bunlara hiçbir kuşku duymadan inanılır, bunlar yalnız inanç konusudurlar.

Ancak öyle bir zaman gelir ki, insan bu cevaplarla yetinmez, bu sorular üzerine kendisi de düşünmeğe başlar. Mythos ile geleneğin verdiği cevaplarla yetinmemeye başlar. Bilmek, anlamak istediğine kendi aklıyla, kendi görgüleriyle ulaşmaya çalışır. Pratik bilgiler açısından da durum böyledir. Burada da öyle bir an gelir ki, insan bilgilerini ve görgülerini kendi varlığını ayakta tutmak için gerekli pratik- teknik bilgiler için kullanmakla yetinmez olur. Yalnız bilmek için de bilmek ister. Yani sadece salt bilmek peşinde olur. İşte felsefe böyle bir durumda doğmuştur.

M.Ö. 6. yüzyılda Yunan kültürü, Yunan felsefi böyle bir durumu yaşamıştır. Bu yüzyılda Yunanlılarda kutsal geleneğe bağlı açıklamalar bir kenara bırakılarak, tek kişinin kendi aklıyla, kendi görgüleriyle kurmağa çalıştığı bilime dayanmak isteyen tasarımlar üretilmeye başlandı.

İşte böyle bir noktada Thales: "Varlığın ana maddesi, her şeyin kendisinden meydana geldiği varlık (arche) nedir?" sorusuna, kendinden önceki mitolojik, dinsel açıklamalardan farklı olarak, yine bu evrende varolan bir varlıkla cevapladı. Thales'e göre, ilk varlık (arche) "Su"dur.

Bugün bizim de kullandığımız felsefe kavramı, Yunanca philosophia kelimesinden gelir. philosophia kelimesi, philia= sevgi, sophia= hikmet, bilgeliğin anlamına gelir. buna göre philosophia, bilgeliği sevmek, bilgeliğe ulaşma çabası demektir.

Platon'un öğrencilerinden Herakleides Pontikos'un söylediğine göre philosophia kelimesini ilkin kullanan Pythagoras'tır. Pythagoras kendine philo-

sophos (filozof) dermiş. Çünkü ona göre bilgeliğin, tam ve eksiksiz doğru yalnız tanrılara yakışırdı. İnsan bilgeliğe ulaşamaz, ancak onu sevebilir, sadece ona ulaşmağa çalışır.

Buna göre philosophia durup dinlenmeden bilgiyi, doğruyu arama işidir. Düşünme ile olsun deney ile olsun burada varılmak istenen şey, "doğru"dur, "hakikat"tir. Felsefe doğruya ulaşmak ister, bunun için uğraşır. Eldekileri bu amacı bakımından sürekli sorgular, eleştiren bir süzgeçten geçirir. Kısaca philosophia bilgiyi bir sevmektir, ona varmak özleyişiyle yola düşme, onu elde etmek için bir çabadır.

Felsefenin anlamını daha iyi kavrayabilmek için felsefenin diğer özelliklerine ve ana konularına geçmeden önce bilginin ne olduğunu, bilgi türlerinin açıklanması yararlı olacaktır.

1. Bilginin Tanımı:

Bilgi, suje ile obje arasındaki ilişkiden doğan ürüne denir. Burada suje= özne, bilen yani insandır. Obe= nesne ise bilinen yani varlıktır. Buna göre insanın, varlığı tanıma, anlama ve bilme çabası sonucu ortaya çıkan ürüne bilgi denir.

Bilgi elde etme insana özgüdür. İnsan dış varlığa yönelir, onlardan gelen algıyı düşünme yoluyla bilgiye dönüştürür. Düşünme insanın zihin analında, objelerin bırakmış olduğu izler üzerinde sürdürdüğü bir etkinliktir.

İnsan zihninde bilginin oluşmasını sağlayan obje ile suje arasındaki ilişkiyi kuran bağlara "bilgi akt"leri denir. Başlıca bilgi aktleri: Algılama akti, düşünme akti, anlama akti ve açıklama akti.

2. Bilgi Türleri:

Bilgi, araştırmanın tutumuna, kullandığı yöntem, konunun niteliğine göre değişik adlar alır. Bunlar: "Gündelik bilgi, dini bilgi, teknik bilgi, Sanat bilgisi, bilimsel bilgi ve felsefi bilgi.

a) Gündelik Bilgi (Empirik bilgi)

İnsanın, günlük yaşamında karşılaştığı problemin çözümüne ilişkin denemelerden, problemin çözümüne ilişkin birkaç denemeden genellemelere ulaşması şeklinde ortaya çıkan bilgidir.

Örneğin, kekik suyunun mide ağrısına iyi geldiği, papatya suyunun öksürüğe iyi geldiği şeklindeki bilgiler.

* Özellikleri:

— Özeldir. Kişinin kendi deneyimleri olduğu için, diğer insanlar için geçerli olmayabilir.

— Genel geçerliliği yoktur. Bir durum için geçerli olan, benzer durumlar için geçerli olmayabilir.

— Düzensizdir. Belli bir yöntem izlenmeden ulaşılan bilgilerdir.

b) Dini Bilgi:

Tanrının, insanlara peygamberler aracılığıyla ve vahiy yoluyla bazı emir ve yasaklar bildirmesi sonucu ortaya çıkan bilgidir. Dini bilgi, kutsal olanla bunun karşısındaki insanın ve evrenin konumunu, durumunu ve görevini belirleyen bir bilgidir.

Dini bilgide Tanrının bildirdiklerine kesin bir iman ile inanılır. Dini bilgi kaynağı bakımından ilahidir. Dini bilgi eleştirilemez ve değiştirilemezdir.

c) Teknik Bilgi:

İnsanın günlük yaşamı kolaylaştırmak için bazı araç, gereçler yapması ile ilgili bilgidir. Teknik bilgide temel amaç yarar sağlamaktır. İki türlü teknik bilgiden söz edilebilir.

Gündelik bilgiye dayalı teknik bilgi: İnsanın, pratik olarak işleri kolaylaştırmak amacıyla gündelik deneyimlerine dayalı olarak ortaya konan teknik bilgidir. Örneğin, tulumba yapılması, el arabası yapımı gibi.

Bilimsel bilgiye dayalı teknik bilgi: Bilimsel buluşlar, yasalar ya da ilkelerden yararlanılarak araç gereç yapılmasıdır. Örneğin, uçak yapımı, otomobil yapımı, röntgen cihazı yapımı vb.

d) Sanat Bilgisi:

Sanatçının çevresindeki olaylar ya da varlık karşısındaki heyecanlarını, duygulanımlarını sanat alanlarından birinde ifade etmesi sonucu ortaya çıkan bilgidir.

Sanat bilgisi, özne nesne ilişkisinde, özneye sıkı sıkıya bağlıdır. Sanatçı, bilgiyi sadece "kendine özgü" olarak ortaya koyar. Örneğin, yeşil buğday tarlaları içindeki kırmızı lalelerin resmini yapan iki ressamın yorumlamaları, algıları birbirinden farklı olacaktır.

e) Bilimsel Bilgi:

Bilimsel yöntem ve akıl yürütme yoluyla varlıklar hakkında edinilen bilgidir. Belli bir alanda yoğunlaşan düzenli ve sistemli hale getirilmiş bu bilgiler, çeşitli bilim dallarını oluştururlar.

Bilimsel bilgiler, ele aldıkları konularına, kullandıkları yöntemlerine ve amaçlarına göre üç gruba ayrılır: Formel bilimler, doğa bilimleri, insan bilimleri.

Formel Bilimler

Konusu duyularla kavranamayan, ancak zihinle olarak varolduğu kabul edilen ilke ve sembollerin oluşturduğu bilimlerdir. Bunlar mantık ve matematiktir.

Formel bilimler, genel olarak tümdengelim (dedüksiyon) yöntemini kullanır.

Doğa Bilimleri

Doğayı ve doğada yer alan varlıkları, doğada gerçekleşen olayları inceleyen bilimlerdir. Örneğin, fizik, kimya, astronomi ve biyoloji gibi bilimlerdir.

Doğa bilimleri de genel olarak tümevarım yöntemini kullanırlar.

İnsan Bilimleri

İnsanla ilgili olayları, insanın değişik yönlerinin ve insanların bir arada yaşamalarından meydana gelen olayları inceleyen bilimlerdir. Örneğin, psikoloji, sosyoloji, antropoloji, tarih, hukuk vb.

Bilimsel Bilginin Özellikleri:

Nesnellik: Bilimsel bilgi bireyden bireye değişmeyip herkes için aynı olan bilgidir.

Evrensellik: Bilim, herhangi bir milletin, ırkın, dinin malı değildir. Her millettten insanlar bilimsel çalışma yapabilir. Örneğin, Amerikalı bir bilim adamının fizik alanındaki bir çalışmasını Japon bir bilim adamı devam ettirebilir.

Akla dayalı olması: Bilimsel bilgi insan aklının bir ürünüdür. Akıl ve mantık ilkelerine uygundur.

Merak ve hayret: Bilim, insanın çevresindeki olayları veya varlıkları merak etmesi ve bunlar karşısında duyduğu hayret sonucu ortaya çıkmıştır.

Birikimli olarak ilerleme: İlk bilimsel çalışmalarından günümüze kadar bilimsel bilgiler birikerek gelmiştir. Ancak her defasında biraz daha ileriye götürülerek ilerlemiştir.

Örneğin, ilk astronomi gök sistemi olan Batlamyus sisteminde yer merkezde, güneş, ay ve diğer gezegenler onun etrafında dairesel olarak hareket ederler. Daha sonra Kopernik yerin merkezde olamayacağını, ancak güneşin merkezde olabileceğini, yaptığı çalışmalarla ortaya koymuştur. Kepler de yörüngenin dairesel olamayacağını; gezegenlerin, odaklarından birinde güneş bulunan elips yörünge çizdiklerini ortaya koymuştur. Bu şekilde astronomi sistemleri ile ilgili bilgilerde ilerleme olmuştur.

Burada ilerleme, olaylar hakkında elde edilen bilginin nesnel gerçekliğine en uygun hale gelmesidir.

Olgusallık: Bilimsel bilgi, yargıları doğrudan veya dolaylı olarak gözlenebilir olayları dile getirir.

Ayrıca bilim olaylar arasındaki neden-sonuç ilişkilerini inceleyerek yasalara ulaşmaya çalışır.

f- Felsefe Bilgisi:

Felsefi düşünce yoluyla gelen geçer ve kesinlikten uzak, ama önyargısız, iyi temellendirilmiş güvenli ve tutarlı bilgilerden oluşan bilgiye felsefe bilgisi denir.

3- Felsefe Bilgisinin Özellikleri

Felsefenin ve dolayısıyla felsefe bilgisinin ne olduğunu daha iyi anlamak için şu özelliklerin bilinmesi uygun olacaktır.

a) Felsefe sürekli soru sorma faaliyetidir. Felsefe ele aldığı konular üzerine sorular sorar. Sürekli araştırmaya dayanan eleştirili bir tutumun sonucu olarak ortaya çıkar. Felsefe problemleri bir defa çözdüler mi felsefe olmaktan çıkar. Bunlar bilimin konusu haline gelir. bir filozofun dediği gibi: "Felsefe çözülmemiş problemlerin disiplini." "

b) Felsefe bilgi üstüne bilgi faaliyetidir. Buna göre felsefe, kendi dışındaki bilgi dallarının ortaya koyduğu verileri de sorgular, eleştirir, yorumlar. Örneğin bilime dayanarak yapılan bilim felsefesi ya da sanat verilerine dayanarak yapılan sanat felsefesi gibi.

c) Felsefi bir sistemin doğruluğu ya da yanlışlığı araştırma konusu yapılamaz. Ancak kendi içinde tutarlı olup olmadığına, çelişkili yargılarda bulunup bulunmadığına bakılır.

d) Felsefe bilgisi insan, varlık, bilgi ve değer hakkında oluşturulan sistemli ve düzenli bir bilgidir. Filozof, ele aldığı konuları mantık ilkelerine son derece uygun, düzenli olarak inceler.

e) Felsefe bilgisi yığılan, birikimsel bir bilgidir. Buna göre filozofların akıl yürütme ile ulaştığı sonuçlar üst üste birikerek bir bütün oluşturur.

f) Felsefe bilgisi akli temel alan bir soruşturma ve genel araştırmanın sonucu olan bilgidir.

g) Felsefe bilgisi yığılan, birikimsel bir bilgidir. Buna göre filozofların akıl yürütme ile ulaştığı sonuçlar üst üste birikerek bir bütün oluşturur.

h) Felsefe bilgisi akli temel alan bir soruşturma ve genel araştırmanın sonucu olan bir bilgidir.

i) Felsefe bilgisi birleştirici ve bütünleştiricidir. O varlığı ve yaşamı bir bütün olarak ele alır.

j) Felsefe diğer bilimlerde olduğu gibi ilerleme özelliğine sahip değildir. Felsefe tarihinde, sonra gelen filozof, önce gelen düşünürleri aşmış, onların çözemediği problemleri çözüme kavuşturmuş değildir.

k) Felsefe bilgisi, doğruluğu açıkça saptanabilen bir bilgi değildir. Felsefe, bir konu hakkında filozofun düşüncelerini içeren bilgiler şeklindedir. Dolayısıyla doğruluğunu ispatlamak gibi bir durum söz konusu değildir.

l) Felsefe bilgisi, filozofun kişiliğini yansıtan bilgiler ortaya koyar. Felsefede bilimlerde olduğu gibi objeye bağlı kalan bir objektiflik yoktur.

m) Filozofun içinde yaşadığı toplumsal koşullar onun felsefesini etkiler. Filozof da sosyalleşmiş bir varlık olarak toplumun özelliklerinden etkilenir.

n) Ayrıca filozof içinde yaşadığı toplumu da etkiler. Filozoflar düşünceleriyle toplumsal koşulların değişmesinde de önemli rol oynayabilir.

o) Felsefe bilgisi evrenseldir, çünkü insan yaşıntısına giren her şey felsefe konusu olabilir.

4- Felsefenin Konuları

Temelde, felsefenin konularını varlık, bilgi ve değerler oluşturur. Bunun yanında ele alınan problemler ve konulara bağlı olarak ortaya çıkan felsefenin alt dalları da vardır. Bunlar;

- Bilgi felsefesi
- Bilim felsefesi
- Varlık felsefesi
- Ahlak felsefesi
- Siyaset felsefesi
- Sanat felsefesi
- Din felsefesidir.

- Bilginin ne olduğunu, nasıl elde edildiğini, değerini, insan aklının neyi, nasıl bilebileceğini araştıran Bilgi felsefesi felsefenin temel konularındandır.

- Bilim rasyonel bir faaliyet midir? Tümevarım yöntemi temellendirilebilir mi? Bilimlerin kullandığı yöntemler sağlam ve kesin yöntemler midir? İşte bu sorulara cevap bulmaya çalışan Bilim felsefesidir.

- Varlığın gerçekten var olup olmadığı, görünüşlerin ötesinde gerçek bir varlık alanı var mıdır? Varlık ne olarak vardır? türünden problemlerin disiplini Varlık felsefesidir.

- İnsan eylemlerinin ahlaksal bakımdan temelleri nedir? İnsan eylemlerinde neyin doğru, neyin yanlış olduğu, evrensel ahlak yasasının varlığı, insan için en yüksek mutluluk neden meydana gelir? İnsan mutluluğa nasıl erişebilir? türünden problemlerle ilgili disiplin Ahlak felsefesinin konularını oluşturur.

- İnsan, insan grupları içinde yaşar. Bu nedenle insan amaçlarını bir toplum içinde gerçekleştirebilmek için, genelin iyiliğini gözetmen yasalara ve yönetim biçimine ihtiyaç duyar. İşte Siyaset felsefesi, insan davranışlarını doğrudan etkileyen yasaları, yönetim biçimlerini konu alır. Yasaların kaynağını, insan için en iyi yönetim biçiminin ne olduğunu araştırır.

- Güzellik nedir? Sanatın kaynağı nedir? Sanat eseri nasıl oluşur şeklindeki soruları konu alan Sanat felsefesi ya da Estetik felsefenin konularından bir başkasıdır.

- Tanrı'nın varlığı, insanın evrendeki yazgısı, ruhun ölümsüzlüğü gibi problemleri alan Din felsefesi de diğer bir temel felsefe konusudur.

Felsefenin bu konuları çağlara, tarihsel ve toplumsal koşullara göre değişmiş, biri diğerlerine göre öne çıkmıştır. Örneğin ilk çağda varlık felsefesi önem kazanmış, filozoflar doğaya ilişkin araştırmalar yapmış, felsefenin öncelikli problemi varlığı meydana getiren ana madde (arche) nedir? sorusu olmuştur. İki yüzyıl kadar sonra insana yönelinmiş, insan ve toplumla ilgili problemler ön plana çıkmış ahlak ve bilgi felsefesi önem kazanmış. Yine ortaçağda ağırlık kazanan din felsefesi, rönesanstan sonra akla ve bilime yönelmiş, dolayısıyla bilgi felsefesi önem kazanmıştır. 19 ve 20. yüzyıllarda bilimlerdeki olağan üstü ilerlemelerle bilim önem kazanmış, bilim felsefesi ön plana çıkmıştır.

Fakat bütün bunlara rağmen, felsefenin bu dallarından üç tanesi tarihsel süreç içerisinde, kendilerini felsefenin hiç değişmeyen dalları olarak göstermiştir. Bunlar varlık felsefesi, bilgi felsefesi, ve ahlak felsefesidir.

B. FELSEFENİN ÇEŞİTLİ ALANLARLA İLİŞKİSİ

1. Felsefenin Bilimle, Dinle ve Sanatla İlişkisi

Felsefenin, daha önce üzerinde durduğumuz bilgi türleriyle, her zaman yakın ve doğrudan bir ilişkisi olmuştur. Özellikle felsefe ile birlikte, din, bilim ve sanat aynı varlık alanını farklı yorumlamanın sonucunda ortaya çıkmış alanlardır.

Ancak, felsefenin bu alanlarla ilişkisi yanlış anlaşılmalı, biri diğerine indirgenmemeli, biri diğerinden üstün görülmemeli ya da biri diğerlerinden üstte tutulup, hepsini kapsayıcı bir alan olarak kabul edilmemelidir. Çünkü bu alanlar birbirlerinden farklılık gösterir. İnsan varlığı her zaman, çok zengin bir kültürel ve manevi hayata sahip olmuştur. İşte bu alanların her biri bu zenginliğin ve çeşitliliğin bir ürünü olarak ortaya çıkmıştır. Felsefenin diğer alanlara indirgenemeyeceği, onlarla olan ilişkisi tek tek ele alınırsa daha iyi anlaşılacaktır.

a) Felsefe-Bilim

Felsefe ile bilim arasında her zaman bir ilişki olmuştur. Nitekim büyük filozofların birçoğu aynı zamanda birer bilim adamıdır. Felsefe ile bilim arasındaki ilişki günümüzde de devam etmektedir. 20. yüzyılda, bu ilişki sonucu bilimin yöntemlerini, bilimsel açıklamayı konu alan bilim felsefesi doğmuştur.

Bilim ile felsefe arasındaki bu ilişkinin ele alınmasında bazı benzerlikler ve farklılıklar ortaya çıkmıştır.

Bunlar;

1) Felsefeyle bilim her şeyden önce birbirlerine amaç bakımından benzerler. Her ikisi de dünyayı daha geniş bir anlamda varlığı açıklamaya ve yorumlamaya çalışır. Ancak bunu yaparken bilim varlığı parçalara ayırarak inceler. Felsefe ise varlığı bir bütün olarak ele alır.

2) Bilim varlığı bir yönüyle ele alır. Örneğin; fizik varlığı hareket açısından, biyoloji ise canlılık açısından inceler. Felsefe ise varlığı bütünüyle, tüm yönleriyle ele alır.

3) Bilim ve felsefe hazır ve eleştiri süzgecinde geçirilmemiş bir bilgiyle yetinmeyip, doğruları etkin ve eleştirel bir tavırla ve kendi güçleriyle bulma çabası gösterir.

4) Felsefe ve bilim, her ikisinde de akıl ve mantık ilkelerine göre, tutarlı bir biçimde düşünmek esastır.

5) Her ikisinde de amaç evreni ve insan yaşantısını anlamak ve açıklamaktır.

6) Bilim ve felsefe arasında yöntem bakımından bir farklılık vardır. bilim genel geçerliliği bulunan ve herkesçe gözlemlenebilir olan olaylardan ve olgulardan hareket eder ve yine olgulara dönerek temellendirmeye çalışır. Felsefe de bir çeşit olgu demek olan insan yaşantısından hareket eder. Ancak ulaştı-

ğı sonuçları, olgulara dayalı olarak değil, mantıksal çözümlenmelere ve akıl yürütme yoluna başvurur.

7) Bilimlerde deney yoluyla test edilebilir olan bir bilgi birikimi gerçekleşmiş ve bu birikim pratik amaçla teknolojinin doğuşuna yol açmıştır. Ancak felsefe, her ne kadar bir bilgi türü olsa da, felsefenin temelinde yeni bilgi üretme çabası yoktur.

8) Felsefe, insana pratik bir yarar ya da çıkar sağlamak peşinde olmayıp, daha çok onun bilme, anlama ve gerçeği görme arzusunu karşılamalı, merakını gidermektedir. Bilim de kısmen bu çabaya hizmet etse de, daha çok sonuçları uygulamaya yönelik ve yarar sağlamak çabasıdadır.

b) Felsefe-Din

Felsefe ve din birbirlerinden farklı iki disiplin olsa da, tarihte yakın ilişkiler içinde olmuşlardır. Özellikle felsefe, özellikle antik çağda Yunan dinsel inanışlarının eleştirilmesiyle başlamıştır. Felsefenin doğuşu, Yunan mitolojisinin dinsel açıklamalarının yetersizliği sonucu olmuştur. Ortaçağ da ise felsefe dine çok yaklaşmıştır. Bu dönemde felsefe, hem İslam dünyasında, hem de Hıristiyanlıkta dinsel inançları temellendirmek için kullanılmıştır. Bu şekilde dinin temel kavramlarını inceleyen, dinin ilkelerini temellendiren ya da eleştiren, sorgulayan din felsefesi ortaya çıkmıştır.

İki ayrı disiplin olarak din ve felsefe arasında da bazı farklılık ve benzerlikler vardır.

Bunlar;

1) Felsefeyle din arasında yönedikleri amaç bakımından bir benzerlik vardır. felsefe de din de varlık ve değer bakımından en temel olanı bulmaya çalışır. Hem felsefe hem de din insanı ve evreni anlamaya ve açıklamaya koyulur.

2) Felsefe ve din arasında kaynak ve yöntem bakımından bir farklılık vardır. din kaynağı bakımından ilahidir, oysa felsefe insan eseridir. Dinde ifade edilen doğrular, özellikle tek Tanrı'lı dinlerde, insana vahiy yoluyla ve Tanrı'nın elçileriyle iletilirken felsefe de doğruların yalnızca akıl yoluyla ulaşılır.

3) Dinin kaynağında Tanrı ya da belirli özellikleri olan bir Tanrı inancı vardır. bu inanç dinde sezgi, vahiy ya da kutsal kitap yoluyla temellenir. Felsefe ise sadece insana ve insan aklına dayanır ve akıl yürütme ile temellendirilir.

4) Dinde eleştiriye, temel iddiaların doğruluğundan kuşku duymaya hiçbir şekilde yer yoktur. Felsefede tüm iddialar akıl yoluyla tartışılır ve temellendirilir.

5) Dinde tüm inançlar mutlak olduğu halde felsefede mutlak olan hemen hiçbir önerme yoktur. Çünkü felsefeyi ortaya çıkaran şey eleştirel zihniyettir.

6) Din ile felsefe arasında ulaştıkları sonuç bakımından bir benzerlik vardır. her ikisi de insanın içinde yaşadığı evreni ve insan var oluşunu anlama

ve açıklama arzusunu karşılar. Din, insana manevi bir huzur, felsefe ise zihinsel bakımdan haz verir.

c) Felsefe-Sanat

Felsefe ve sanat, hiçbir şekilde birbirine indirgenemeyen insan ürünü alanlardır. Felsefe ve sanat arasında da bazı farklılıklar ve benzerliklerden söz edilebilir.

Bunlar;

1) Felsefe ve sanat arasında belli bir gerçekliğe yönelmeleri bakımından bir benzerlik vardır. her ikisi de doğayı, insan varlığını konu alır. Hem felsefe hem de sanat yönedikleri bu varlık alanını yansıtır, ifade eder ve yorumlar.

2) Felsefede, insan yalnızca aklına ve akıl yürütme gücüne dayanır. Bu akıl yürütmenin temelinde ise kişinin sahip olduğu bilgi birimi, kavramlar ve mantık ilkeleri vardır. Sanat ise, söz konusu yaratıcı faaliyetinde ise doğrudan doğruya duygulara, sanatçının hayal gücüne, sembolleştirilmesine dayanır.

3) Felsefe daha çok insanın eleştirel tavrını, düşünme yöntemlerini geliştirir. Oysa sanat insandaki güzellik ve beğeni duygusunu geliştirir. Çünkü sanatın temelinde güzel olanı yakalama ve ifade etme vardır.

2. Felsefenin Gereği

Felsefe, hakkında çok farklı yargılarda bulunan bir disiplindir. Bazen ona büyük değer vererek, diğer bilgilerden üstün tutarlar, bazıları ise onu yerin dibine batırır.

Descartes, "Felsefesiz yaşamak açmadan gözü kapalı yaşamaktır." derken, Necip Fazıl Kısakürek, "Felsefe bir çuval çürük ceviz içinde bulunan sağlam bir cevizi el yordamı ile bulmaya benzer." diyor.

Katip Çelebi, Osmanlıların geri kalış sebebini felsefe derslerinin medreselerden kaldırılmasında görüyor. J.J. Rousseau ise şöyle diyor: "Felsefe nedir? En tanınmış filozofların kitaplarında nedir? Onları dinlerken insan kendini bir Pazar yerinde avaz avaz bağırarak bir sürü madrabaz arasında sanır. Her biri bana gelin, bana gelen aldanmaz diye bağırır durur."

İşte, hakkında ne söylenirse söylen sin felsefe denen bir disiplin vardır. çünkü felsefe ile uğraşmak yani felsefe yapmak insanın doğasında vardır. onu terk etmek mümkün değildir. Bunu Aristoteles şöyle ifade eder: "Felsefe yapmak mı lazım diyorsunuz, öyleyse felsefe yapmak gereklidir. Felsefem yapmak lazım mı diyorsunuz, bunu yapmak için yine felsefe yapmak gerekir."

Pascal, bu durumu şöyle ifade ediyor: "Felsefe ile alay etmek felsefe yapmaktır." Bu, şu demektir: Felsefeden kurtulmak mümkün değildir.

Bu durumda zorunlu olarak yapılan felsefe insana ne kazandırır? Yalnızca merak gidermek için yapılan kuramsal bir bilgi midir? Yakın pratikte bir geçerliliği var mıdır? İşte bu soruların cevabı aynı zamanda felsefenin gerekliliği hakkında bize bir bilgi verir. Buna göre;

a) Felsefenin pratik amacı, insanları felsefi tutum içine sokmaktır. Felsefi tutum, felsefe bilgisinin benimsenerek filozofça tutum kazanma durumudur.

b) Bir konuda farklı düşüncelerin ortaya çıkışı ve bunların bir birini yok edememeleri, insanın değişmez, mutlak bilgiyi elde edemeyeceğinin bir kanıtıdır. İnsanın bilme gücü ile ilgili bir belirlemedir. Bu bir bakıma insanın değerlendirilmesidir. Eğer insan kendisini iyi tanırsa yapıp etmelerinde daha başarılı olur. Doğasına uygun hareket doğru olan harekettir. İşte felsefe, insana bunu kazandırabilir.

c) Felsefe, insanın bir konuda, fanatik, dogmatik olmaması gerekliliğini ortaya koyar. Bu da, bir toplum içerisinde insanca yaşamının şartı olan hoşgörü fikrinin en etken nedenidir. Hoşgörünün bulunmadığı yerde taassup vardır. taassup bir fikre veya inanca körü körüne bağlanmak, başkasına hak tanınamaktır.

a. Geçmişten Geleceğe Felsefenin Fonksiyonu

Felsefe, en az iki bin beş yüz yıllık bir faaliyet olarak uygarlık tarihinde bir hayli etkili olmuştur. İnsanların ve toplumların yaşamlarında önemli bir takım işlevler gerçekleştirmiştir. Felsefenin değerini ve önemini ortaya koyan bu işlevler şu şekilde sıralanabilir:

1) Büyük uygarlıklar söz konusu olduğunda, felsefe bütün bir ortaçağ boyunca dine ve dini düşünceye hizmet etmiştir; yani felsefe bir inancın biçimlenmesinde ve temellendirilmesinde önemli etkiye sahip olmuştur.

2) Filozofların düşünceleri büyük siyasi oluşumların ve dönüşümlerin ortaya çıkışında da etkili olmuştur. Örneğin; Büyük Fransız devrimi ve Bolşevik İhtilali gibi büyük siyasi hareketlerin temelinde filozofların görüşleri vardır.

3) Felsefenin toplumsal düzeydeki bir başka işlevi de demokrasinin gelişmesine ve işleyişine yaptığı katkıda kendini gösterir. Demokrasi en iyi bir biçimde, demokrasiyle yönetilen insanlar eleştirel bir bakış açısına sahip oldukları zaman yürür. İnsanlar, gerçek ve sağlam akıl yürütmeyle iyiyile-kötüyü, boş ve aldatıcı sözleri birbirinden ayırt edebildiklerinde gerçekleşir. İşte insanlarda bu sağlam akıl yürütmeyi felsefe ile edinebilir.

4) Bireyin yaşamında da felsefe, önemli işlevler gerçekleştirebilir. Çünkü felsefe her şeyden önce insanın var oluşunun anlamıyla ilgili bazı temel soruları ele alır. İnsanlar, yaşamlarında zaman zaman "Niçin bu dünyadayım?", "Yaşamımın bir amacı var mı?", "Bir şeyi doğru ya da yanlış kılan nedir?", "Zihin bedenden farklı mıdır?", "Ölümden sonra insana ne olur?" türünden felsefi sorular sorar. İnsanın bu sorular üzerinde düşünmesinde var oluşumuzu anlamlandırmak açısından büyük yarar vardır. İşte bu ilkelerin sorgulanmaları ve temellendirilmeleri, insanın bu dünyadaki var oluşunu anlamlandırabilmesi ve geliştirilmesi açısından, felsefe önemli bir işleve sahiptir. Sokrates'in dediği gibi: "İncelenmemiş, sorguya çekilmemiş bir yaşam, yaşanmaya değer değildir."

5) Felsefe, insana bir çok konuda doğru ve açık seçik düşünemeyi öğretir. Felsefi düşüncenin

yöntemleri insana hemen her konuda akıl yürütebilmesi için gerekli temelleri sağlar.

6) Ayrıca felsefe, insana mutluluk ya da haz verir. Bu durum, insanın bir beden kadar bir ruha sahip olduğunu unutmazsak, daha açık hale gelir. insanın ruhsal ihtiyaçlarının başında, merakını giderme, öğrenme, evreni ve kendisini anlama, yaşamını anlamlandırma isteği vardır. felsefe, işte bu isteği karşılayabilir.

b. Felsefe ve Metafizik

Metafizik terimi, Aristoteles (M.Ö. 384-322)'in "Varlığın nedenlerini ve temel ilkelerini" konu alan kitabına Metafizik (Fizikten sonra gelen) adı verildikten sonra ortaya çıkmıştır. Aristoteles, bu eserinde genel olarak varlığın kendisini, evrenin yapısını ve nihayet Tanrı ile ruh konusunu ele alır. Bu yüzden metafizik problemler üç başlık altında toplanabilir.

1) Genel olarak varlıkla ilgili problemler

Varlıkla ilgili problemler söz konusu olduğunda öncelikle araştırılan konu, gerçekten var olanın ne olduğu konusudur. Buna göre gerçekten var olan şey, materyalistlerin dediği gibi madde cinsinden bir varlık olabilir. Buna karşın idealist filozoflar ise insan zihninden bağımsız bir gerçekliğin var oluşunu kabul etmezler. Onlar, yalnızca ide ya da düşüncenin gerçekten var olduğu öne sürerler.

2) Evrenin yapısı ve oluşumu ile ilgili problemler

Bu problemlerle ilgili olarak üç bakış açısı ya da yaklaşımdan söz edilebilir. Bu yaklaşımlar mekanist, teleolojik ve teolojik evren görüşlerinden oluşur.

Mekanist yaklaşım: Evrendeki her şeyi mekanik nedenlerle nedenselliğin bir sonucu olarak açıklar. Mekanizme göre evrenin bir amacı yoktur, burada her şey nedenlerin sonucu olarak ve zorunlulukla ortaya çıkar.

Teleolojik Yaklaşım: Evrendeki her şeyin belirli bir plana göre ortaya çıktığını tüm varlıkların gerçekleştirecek bir amaçları bulunduğunu söyler. Bu bakış açısına göre, evrende bir düzen vardır ve bu düzen, bir düzen vericinin varlığını gerektirir. Nasıl ki gelişi güzel ortaya atılmış belirli sayıdaki çelik parçasından bir saat meydana gelmezse, tam tersine saatin doğuşu için o çelik parçacıklarına bir düzen kazandıracak saatçiye ya da akıllı insan varlığına gerek duyuluyorsa, evrendeki düzenin nedeni olan düzen verici varlık olmalıdır. Evreni bir amaca göre düzenleyen bu varlık da Tanrı'dır.

Teolojik Yaklaşım: Evrenin kendisinin ve evrendeki varlıkların mümkün varlıklar olduğunu yani onların var olmaları kadar var olmamalarının da olanaklı olduğunu söyleyen görüştür. Bu mümkün varlıkların ancak, varlığı zorunlu olan yani var olmaması düşünülemeyen Tanrı yoluyla açıklanabileceğini savunur.

3) Tanrı ve ruhun varlığıyla ilgili problemler

Metafiziğin kapsamı içine yukarıdaki Tanrı problemine ek olarak bir de ruhun varlığıyla ilgili problemler girer. Bu problemler "ruhun doğası, ruhun bedenle olan ilişkisi ve ruhun bedenin ruhun yok oluşundan sonraki yazgısı" ile ilgili problemlerdir.

Bu problemleri konu alan, çok sayıda farklı görüşe, farklı çağlardan, çok sayıda örnek getirilebilir. Yani metafiziğin kapsamı içine giren konular, insanı yakından ilgilendiren konular olduğu için felsefe tarihinde çok sayıda metafizik görüşe rastlanabilir.

BÖLÜM SONU

DEĞERLENDİRMELER :